

szegyűjtven a népet nótáriussá vagy mestere által elolvastatni és punktumról-punktumra ujra hirdettetni“.

Ezek a rendelkezések nemcsak a XVIII. század életébe világítanak be, de sok, mai napig is fennmaradó egyébként érthetetlen dolgot megmagyaráznak. Nem volna haszon nélkül az összes megtalálható rendelkezéseket ebből a szempontból vizsgálat alá venni.

Banner János.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Szombatfalvy György: Társadalomrajzi feladatok az Alföldön. Bethlen Gábor Kiör kiadványai 7. sz. Szeged, 1929. 12° 16 l.

Az Alföld társadalomrajzi felvételének szüksége egyre sürgetőbben hangzik fel minden oldalról, mind a tudományos világ, mind a gyakorlati élet köréből. A szociográfiának, mint a szociológia és a szociálpolitika alapjának a tudományos érdeklődés előterébe nyomulása mindinkább megokolttá teszi ezt a sürgetést. De indokolja az is, hogy az Alföld megcsonkított országunk nagyobbik felét teszi ki s így jelentősége rendkívüli mértékben megnövekedett. Minden irányú alapos, rendszeres megismerése a legmezevesesebb nemzeti érdekek sorába tartozik, mert ettől a megismeréstől függ erőinek felismerése és a nemzet életében való nagyobb felhasználhatósága.

Szombatfalvy György tanulmánya egy előadás szövegét tartalmazza, melynek célja az alföldi társadalomrajz feladatainak rövid ismertetése volt. „... tiszta voltam azzal“ — mondja bevezetésként, — „hogy egy órai előadás keretében nem meríthetem ki a feladatkomplexum minden részletét. Ha teljességre törekszem, szükségképen csak vázlatot adhatok. Inkább válogatok tehát, a legfontosabb társadalmi tényekre szorítkozom s azokra a szempontokra igyekszem rámutatni, amelyeket a szociográfus munkájában eredményesen alkalmazhat“.

Szombatfalvy György minden rövidség ellenére is igen jó bevezetést nyújt ebbe a nagyon fiatal tudományba. Felmutatja lényegét és részeit, kapcsolatát a szociológiával, szociálpolitikával és a statisztikával, tisztázza szempontjait. Ezen az általános kereten belül a speciális alföldi viszonyokhoz, szociográfiai típusokhoz alkalmazott szempontokat és feladatokat elemzi annak a szakembernek a tiszta látásával, aki nemcsak elméleti felkészültséggel rendelkezik, hanem a helyi viszonyokkal is ismerős, s járatos a kutatás gyakorlatában is. Ezek a gyakorlati utasítások különösen becsesek egy ilyen fiatal tudománynál, mint a szociográfia, melynél sem a kutatás technikája, sem a feldolgozás módja, sem a szempontok tekintetében nem értük még el a kívánatos megállapodottságot, egyöntetűséget.

Joó Tibor.

Eperjessy Kálmán: Írások a régi Makóról. Helytörténeti rajzok. Makó, 1929. 159 oldal.

Makó multjából a XVII—XIX. sz. terjedő időből 11 különböző kisebb történeti képet mutat be Szerző eredeti levéltári kutatásai alapján, szerencsés kézzel egészítve ki városaink amúgy is szegény monografikus

irodalmát. Elismerés illetné már témájának megválasztásáért is, még ha nem járulna is ehhez a multba bevilágító mély tudása és jelenítő erővel bíró stílusa.

Bepillantást nyerünk a kis karcolatokban a XVIII. sz.-ban újrakedő városka életébe. Megismerjük intézkedéseit, a város fellendítése érdekében tett erőfeszítéseit. „Csak néhány vonás, egy-egy mozaik darab mindegyik cikk, de bevilágít az új életet kezdő alföldi város számos problémájába”. Azokból a nagy küzdelmekből, melyek a megélhetés biztosítása, a többször elpusztult város lakosságának újbóli elhelyezkedése és a régi jogok visszaszerzése körül folytak, a tisztán történeti szempontoktól eltekintve is számos speciális jellemvonása rögződött le Makó népének. Ezekből érdekesen rekonstruálható a város lakosságának a mult századokban uralkodó ethnografiai jellege, gondolkodásmódja.

Figyelemreméltók a fejlődő város közbiztonsági intézkedései, az u. n. *utcakapitányok* és *pusztakapitányok* rendszeresítése. Amíg a város lakossága jelentősebb mértékben nem növekedett, az öt főből álló fegyveres éjjeli őrség is elégségesnek bizonyult, de amikor a növekedés nagyobb arányokat öltött és a tanyarendszer is mindinkább kifejlődött, a közbiztonság erősítésre szorult. Ezt a *belső bátorság* részére a város az u. n. utcakapitányokkal és a melléjük adott vágyázókkal, a *külső bátorság* részére pedig a mindjobban elszaporodó csavargók ellen — *kik a ragdmányból élnek* — a pusztakapitányokkal véli elérni. Minden intézkedés ellenére is azonban a várost környező csárdákban tovább folyt a betyárélet.

A helyi közigazgatásban találkozunk a *koldusbíró*, *malombíró* és *hegybíró* intézményével is. Az első a koldusok felügyelője, aki listát készít azokról s koldulni csak a listán szereplőknek volt szabad, akkor is persze csak a megengedett időben és helyen, a koldusbíró ellenőrzése mellett. Külön bírái voltak a katolikus és orosz hitű koldusoknak s külön a reformátusoknak. A malombíró intézménye a szél-, vízi-, olaj- és szárazmalmoknál történő visszaélések meggátlása érdekében alakult ki. Különösen a vízimalmokat kellett erősen szemmel tartani, mert áradások alkalmával a tulajdonos malmát nem szeretta régi helyére visszavontatni, hanem ott állította volna fel újra, ahol több hasznót remélt elérni, nem törődve mások szerzett jogaival. — A hegybírók a várost környező szőlők őrleinek a csőszöknek és szőlőpásztoroknak felügyelői voltak.

Színes képet fest Szerző a marosparti vásárokról. Ismerteti a városi tanács szervezetét és a tanácsnak a vásárok rendjének fenntartása érdekében tett intézkedéseit.

Érdekes képeket kapunk még a város régi tűzoltóságáról, a tanácsról, a zsidóság beköltözködéséről, a hagymatermelés kifejlődéséről stb. Ezekon kívül még számos egyéb helyivonatkozású történeti feljegyzés tarkítja a kis könyvet, mely kitűnő jellemzést nyújt az ősi alföldi település belső életéről. Az utolsó fejezetben Szerző régi térképek nyomán röviden rekonstruálja az egész makói határ képét és a marosi hajózást.

Irmédi-Molnár, László.

Szegedi Kalendárium az 1930. évre. Kiadja a kolozsvár-szegedi egyetemi hallgatók Bethlen Gábor Köre.

Idestova egy évszázada annak, hogy Kriza Vadrózsái megjelentek. E könyv hatását az irodalomtörténet előszeretettel hasonlítja egy meteorhoz, amely a magyar szellemi élet egész horizontját beragyogta. Az azóta megjelent népköltési gyűjtemények (bár értékük legalább akkora, mint az első köteté) hatásukban össze sem mérhetők vele és a legutóbb megjelent kötetek csak a néprajz és nyelvészet tudósainak laboratóriumaiiban terjesztik méla méceses fényüket.

A címben szereplő 54 oldalas füzetke csak formájára nézve naptár, tartalmát tekintve miniatűr szegedi népköltészeti anthológia. A jól megválasztott forma biztosította számára azt, amit a népköltészeti gyűjtemények szürke kötetéi nem tudak elérni: a széleskörű érdeklődést és az ennek megfelelő nagy publicitást. Ez adja meg a füzetke szociálkultúrális jelentőségét.

A kis füzetben a naptári rész mellett 12 olyan népdalt találunk, amelyeket a szakirodalom legnagyobb részben egyáltalán nem ismer, egy részük pedig csak más vidékek népköltési anyagában szerepel. A folklóre tudósainak tehát ezeket is számba kell venniök és bele kell illeszteniök rendszerező munkájukba. Ez adja meg a füzetke tudományos jelentőségét.*

Az egyes népdalok fölé Buday György kis fejrাজzokat készített. Rajzaiból a művészettörténeti analízis eszközeivel ki lehetne mutatni a futurizmus, primitivizmus, szimultanizmus, expresszionizmus és még egy esomó más izmus csiráit. Bennünket azonban ez a különben izgató kérdés ez alkalommal nem érdekel. De kötelességünknek tartjuk egy tanulság levonását: a népköltészet még ma is indítóerős rugója lehet egy művészi alkotás bonyolult mechanizmusának, amit az ájropéerség síkján élő entellektüelek immár hajlandók kétségbe vonni. Ez a füzetke művészettörténeti jelentősége.

Az óceánrepülök a start előtt kis próbaleggömböket, ballon sonde-okat bocsátanak fel. Mi ezt a füzetkét ilyen ballon sonde-nak tekintjük és a sikeres kísérlet után várjuk (sőt elvárjuk) a — tettet.

Gerhauser Albert.

Jelentések a magyar népművészetről. Az 1928. évi prágai nemzetközi népművészeti kongresszuson benyújtott. — Budapest, 1929. — *Zichy István* bevezető dolgozatában azon történeti tényezőkre mutat rá, amelyek a magyar népművészet kialakulását leginkább befolyásolták; s ezt az eddigi kutatások alapján a keletről hozott s főként a nyugatról befolyásolt hatásokban jelöli meg. — *Györffy István* a magyar nép ruházatának anyagát (bőr, gyapjú), annak feldolgozását s az egyes ruhadarabok (kődmén, köpönyeg, melles, suba, szúr, ingváll, biborvég, főkötő, fejkendő, csizma, papucs) készítését állítja össze, minden darabnál kiemelve az illető darab sajátosságos díszítési módját s a díszítő elemeknek egészen a legújabb időkig való fejlődését. Végül bemutatja a női ruhahímzés jelleg-

* Gyűjtőjük Dr. Bálint Sándor, akinek nevével már többször találkozunk a Népünk és Nyelvünk Népköltészet rovatában.

zetes típusait: a sárközi s a matyó hímzést. — *Viski Károly* a magyar pásztorművészetet ismerteti a használt nyersanyag szerint való csoportosításban (fa, szarú, bőr és lószőr) s a csoportokon belül tárgyalja az anyag kikészítését, az egyes tárgyakat és azok díszítési módját. — *Bartók Béla* a zenefolklore-kutatás eddigi eredményeiről számol be s az anyag alapján osztályozza Nagy-Magyarország népeinek zenefolkloreját s azoknak egymásra való hatását mutatja ki; ezek illusztrálására a cikk végén néhány mintadarabot közöl. Végül azon óhajlásának ad kifejezést, hogy a kutatást valamilyen módon központosítani kellene, mert csak így válnék lehetővé a nemzetközi együttműködés az összehasonlító zenefolklore-kutatásban. — *Lajtha László* dolgozatában, a magyar tánc eredetét kutatva, kimutatja, hogy annak egyik eredője az ősi tradíció, a másik az úri osztályok táncának utánzata. A magyar tánc karakterét az egyéni jellegben és az ebből fakadó rögtönzésben találja. Fontosnak tartja a kultikus jellegű táncok kutatását (fáklya-, gyertya-, halottas tánc, stb.). Végül a népi táncok gyűjtésére vonatkozó javaslatait foglalja össze: a táncoknak s a mozgás-művészet kezdetleges megnyilatkozásai-val bíró népszokásoknak kinematografiai felvételét s ezeknek tudományos összehasonlítás szempontjából közkinccsé tételét. — *Ernyey József* „A körmövidéki németiség népszínjátékai“ c. cikkében végig vezet a játékok történetén, azok előadásmódján egész eltűnésükig; összeállítja a népi szövegeket azoknak rövid tartalmával együtt. Végül rámutat arra, hogy a bányavárosok szellemi élete minden felülről jövő erőszakoskodás ellenére is mennyire eltér az osztrák, illetve stájer-tirolitól s a cseh-német hatástól.

Szendrey Akos.

KÉRDÉSEK.

18. kérdés. A Budapesti Hirlapnak „Tudományos berkekben“ című rovatában ezt írja *Siculus* a megüresedett elmegyógyászati tan-szék bizalmas hírei közt: „A klini-kus-párt főnntartami óhaj-tja néhai Lechner Károlynak, a ko-lozsvári elmeklinika megalapítójá-nak szellemi örökségét“. Én ugyan nem ismerem a siculusok szórend-jét, de bizonyos az, hogy mi sze-gediek így mondanánk, így írnanék: „főnn akarja tartani“. Melyik szó-rend a helyes?

Felelet. Ez az utóbbi. Á.

19. kérdés. A múlt évben voltam bátor beküldeni a következő kér-dést: „Mi az egyelőre szónak és

helytelen egyelőre alakjának ere-dete?“ Tekintettel arra, hogy vá-laszt még máig sem kaptam, le-gyen szabad kérdenem, hogy ennek oka talán az, hogy e kérdés még tisztázatlan a nyelvészetben?

K. B.

20. kérdés. Két gyermekem két különböző iskolába jár s mind-egyik tanulja Kölcsey Himnuszát. E költeménynek ezt a két sorát:

„Nyögte Mátyás bús hadát
Bécsnek büszke vára“

mindegyik iskolában másképen ma-gyarazzák. Egyik gyermekemnek úgy, hogy Mátyás hada a sok fára-dalom miatt volt bús, a másiknak